

the relative prices of purchase. Determining of replacement cost is too limited, because its replacement for ruminants is not always so much (structure of feed, etc.).

Practically, most basic feed producing only for own needs. Even where the sale and purchase possible, they exist in very small quantities. If within economic planning is necessary to decide how the total demand in main fodder can be covered cheapest (in the sense of costs, working time, availability of capital), the production costs of feed play the decisive role. Therefore, evaluation of supplied products is excessive.

Drawing up of fodder balance is based on the nutrient content. This means that balanced not needs of hay, silage, but energy, protein and other nutrients. Often enough to stay on the limited nutrients.

Negative profitability indicators, obtained in fodder production show what total cost of feed usage additionally carried on each hectare of their cultivation (in addition to the total costs of livestock).

For reason of evaluation the effectiveness of cultivation of studied alfalfa, clover and sainfoin was chosen the method based on calculations of marginal income (for fodder production it is negative), the total costs, thresholds of production and profitability on the basis of which we can get indicators of production costs.

Keywords: *cost-effectiveness, production of perennial legumes, production efficiency*

УДК 338.439

СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ РИНКУ ОРГАНІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ

Ю. Р. МАРТЕНКО, аспірант*
*Національний університет біоресурсів
і природокористування України
e-mail: Yulia2205@meta.ua*

Анотація. *Визначено сутність, передумови та основні етапи формування ринку органічної продукції. Проаналізовано законодавчу базу регулювання ринку органічної продукції в Україні. Охарактеризовано сучасний стан функціонування ринку органічних продуктів. Розкрито основні особливості вирощування органічної продукції та її переваги для споживачів. Розглянуто процеси розвитку органічних харчових продуктів в Україні; висвітлено суть поняття «органічна продукція»; розкрито доцільність органічного виробництва й розглянуто чинники, що стримують розвиток ринку органічної продукції; обґрунтовано сутність органічного аграрного виробництва, проведено оцінку його*

* Науковий керівник – доктор економічних наук, професор А. Д. Діброва

переваг перед традиційним способом, розглянуто процес екологізації сільського господарства, встановлено ефективність переходу на органічне агровиробництво.

Здійснено узагальнення теоретичних засад його розвитку та визначено основні причини повільного розвитку органічного виробництва в Україні. Виокремлено тип потенційного споживача органічної продукції як основу визначення цільової аудиторії при розробці заходів нарощування обсягів реалізації продукції органічного сільського господарства.

Ключові слова: *органічне виробництво, органічна продукція, ринок органічної продукції, перспективи органічного виробництва в Україні*

Актуальність. Увага світової громадськості до органічної продукції неухильно зростає. Таке ставлення продиктовано не лише турботою про навколишнє середовище, а й піклуванням про власне здоров'я. Україна не стоїть осторонь цієї тенденції – у нас також збільшується популярність органічної продукції. Вітчизняний споживач стає обережнішим та вимогливішим під час вибору продуктів харчування. Як наслідок, зростає кількість фермерських господарств – виробників продуктів органічного походження [8]. Надзвичайно вагомий потенціал для розвитку органічного виробництва має Україна.

Висока природна родючість ґрунтів дає можливість одержувати відносно високі врожаї сільськогосподарських культур без застосування мінеральних добрив та агрохімікатів. Це означає, що Україна може виробляти органічну продукцію з відносно нижчою собівартістю, ніж європейські країни, в яких через низьку природну родючість ґрунтів перехід на органічне землеробство супроводжується значним підвищенням собівартості органічної продукції. Саме тому, українська органічна продукція має вищу конкурентоспроможність, оскільки її мінімальна ціна, одним із основних факторів якої є рівень собівартості, є нижчою за мінімальну ціну органічної продукції європейських країн. Задля формування продовольчої безпеки країни, дослідження розвитку ринку екологічно чистої продукції є надзвичайно актуальним.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. На сьогодні питання розвитку органічного виробництва, формування та функціонування ринку органічної продукції розглядалися в наукових працях таких учених, як Г. Антонюк, В. Артиш, Р. Безус, Г. Тютюнник, В. Шлапак, О. Шубравська та інші. У цих працях розглядаються теоретичні та практичні питання організаційно-економічних передумов створення вітчизняного ринку органічної продукції, сучасного стану його розвитку, зарубіжного досвіду органічного виробництва та функціонування світового ринку органічної продукції.

Проте потребують подальших системних досліджень проблеми і перспективи розвитку ринку органічної продукції в трансформаційній економіці України.

Мета дослідження – розкрити сутність поняття «ринок органічної продукції» та узагальнити теоретичні засади його формування й розвитку в Україні.

Матеріали і методи дослідження. Для досягнення поставленої мети в статті було використано методи узагальнення, порівняння, аналізу і синтезу, аналогії та абстрагування.

Результати дослідження та їх обговорення. Органічними або екологічно чистими вважаються продукти, виготовлені з дотриманням визначених екологічних стандартів на всіх технологічних та реалізаційних етапах. При виробництві органічних продуктів застосовують технології максимального збереження поживних речовин. Для цього повністю відмовляються від ароматизаторів, барвників, консервантів та генетично модифікованих організмів. Заборонено рафінування, мінералізація та інші технологічні операції, які зменшують поживні властивості продукту. До того ж, матеріали для упакування екологічно чистого продукту виготовляють із натуральної сировини.

Ринок органічної продукції – це винятковий ринок продукції та послуг, який гарантує споживачу кращу якість товарів. Для нього характерний ряд особливостей, пов'язаних із технологією виробництва, переробки, зберігання, процесом сертифікації, каналами збуту тощо. Основні етапи розвитку ринку органічної продукції у світі подано в таблиці [5, 123].

Основні етапи формування ринку органічної продукції

Етап	Характерні ознаки етапу формування
60–70-ті роки XX ст. Зародження ідеї виробництва органічної продукції	1. Зародження ідеї «зеленого руху», який пропагує піклування про довкілля та здоровий спосіб життя. 2. Переважає натуральне господарство, створюються спеціалізовані міні-магазини. Активне проникнення на ринок відсутнє.
80–90-ті роки XX ст. Популяризація, формування попиту на органічну продукцію	1. Зростання популярності екологічних ідей серед населення. 2. Поява активного попиту на органічні продукти – стихійне формування спеціалізованого ринку, збільшення кількості ековиробників, відкриття магазинів органічної продукції.
90-ті роки XX ст. – початок XXI ст. Розвиток і стандартизація ринку екологічної продукції	1. Встановлення системи державного регулювання ринку органічної продукції. Створення національних стандартів і систем сертифікації. 2. Динамічний розвиток ринку органічної продукції та щорічні темпи її приросту.

На сьогодні статистика світового органічного ринку свідчить, що 170 країн розвивають органічне сільське господарство на 43 млн га земель. Європейський ринок органічної продукції щороку зростає на 5–10 % (звіт FiBL-IFOAM).

Ринок органічної продукції в Україні тільки почав формуватися. З 1991 до 2012 р. виробництво, зберігання та обіг органічної продукції

держава фактично не контролювала й не регулювала. Саме тому, відсутність офіційної статистики та чіткого визначення, які саме продукти необхідно віднести до органічних, ускладнювало визначення фактичного стану ринку органічної продукції та забезпечення його розвитку.

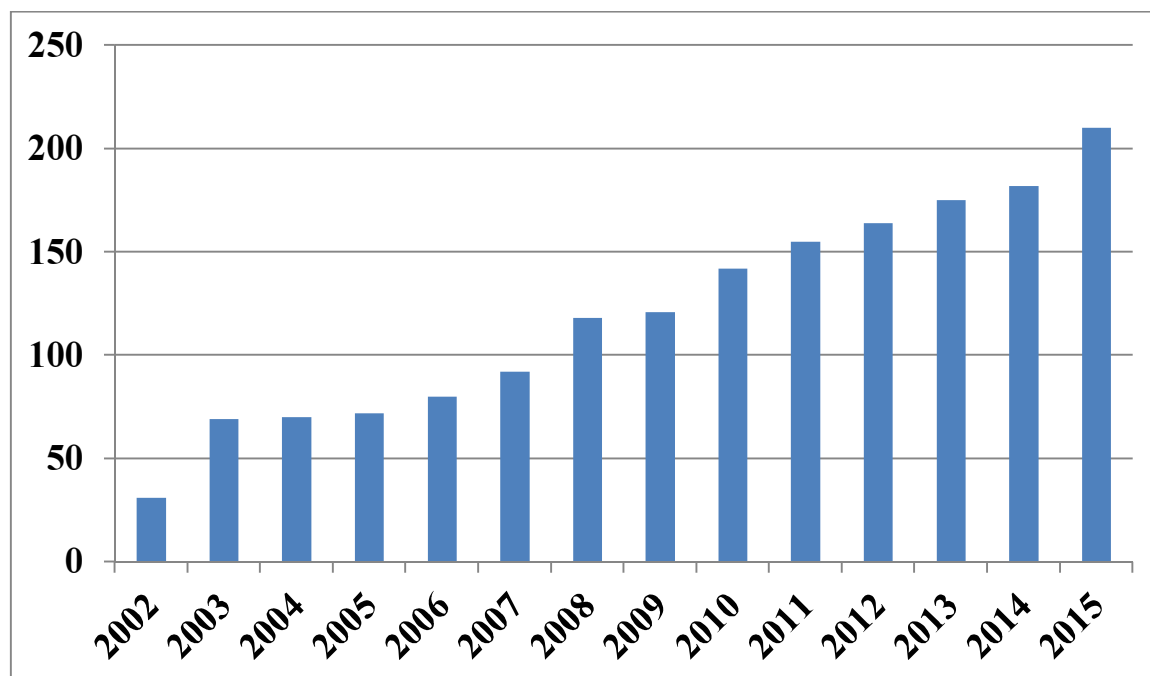

Рис. 1. Кількість органічних господарств в Україні з 2002 до 2015 року

*Джерело: сформовано автором за даними Міністерства аграрної політики та продовольства України.

У вересні 2013 р. було ухвалено Закон України «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини» [6], який набув чинності 9 січня 2014 року. Ним розроблена державна політика, спрямована на створення сприятливих умов розвитку конкурентоспроможного, ефективного ведення сільського господарства за допомогою виробництва органічної продукції та збільшення її експорту, розвитку внутрішнього ринку органічної продукції, задоволення потреб споживачів в її асортименті та виробництві органічної продукції високої якості.

Основними органічними продуктами, які експортуються з України, є:

- зернові (пшениця, овес, гречка, жито, просо);
- бобові (люпин, соя, горох);
- технічні (гірчиця, соняшник, ріпак);
- олія (рослинна, ефірна);
- дикорослі (чорниця, брусниця, ожина, журавлина);
- продукти переробки (березовий сік, джеми, сиропи, яблучний концентрат).

За даними Міністерства аграрної політики та продовольства України, перспективними країнами експорту української органічної продукції в

майбутньому можуть бути Японія та інші країни Південно-Східної Азії, країни арабського світу, країни колишнього СРСР.

Починаючи з 2008 р., загальна площа органічних господарств в Україні зросла в 1,5 раза – з 270 тис. га до 410 тис. га у 2015 році.

Це саме стосується й кількості органічних господарств, що з 2002 до 2015 р. зросла майже в 7 раз.

Перехід на екологічне сільське господарство є складним, закономірним процесом, зумовленим змінами сучасним розвитком світового господарського комплексу у напрямі забезпечення сталого функціонування глобальної економічної системи з урахуванням екологічних викликів та загроз. Ефективність системних перетворень у цій сфері значною мірою залежить від комплексу заходів національного, регіонального та міжнародного спрямування, покликаних сформувати екологічно безпечні засади розвитку кожної складової аграрного комплексу. З огляду на це, для України є доцільним, зокрема, впровадження ресурсозберігаючих агротехнологій, дотримання вимог екологічної безпеки у використанні земельних ресурсів, розвиток органічного сільського господарства.

Розглядаючи переваги органічного агровиробництва перед традиційним, спеціалісти зосереджують увагу на двох головних аспектах – це, перш за все, переваги самих органічних продуктів харчування та переваги власне органічних методів господарювання.

Виробництво органічних продуктів має цілу низку економічних, екологічних та соціальних переваг. Також цей метод, завдяки виробництву та споживанню власне органічних харчових продуктів, має позитивний вплив на здоров'я населення.

До екологічних переваг органічного виробництва можна віднести:

- збереження природного середовища в процесі виробництва;
- збереження та відтворення родючості ґрунтів;
- збереження та відновлення біорізноманіття в агроландшафтах;
- забезпечення захисту від забруднення природних вод та інше.

Економічними перевагами органічного виробництва при подальшому розвитку внутрішнього ринку в Україні в середньостроковій перспективі можна назвати зростання прибутковості виробництва органічної продукції та її конкурентоспроможності за умов належного впровадження сучасних технологій вирощування сільськогосподарських культур та розведення худоби, згідно з принципами та вимогами органічного виробництва.

Соціальні переваги органічного виробництва включають у себе:

- створення додаткових робочих місць у сільській місцевості;
- нові перспективи для малих та середніх фермерських господарств;
- збільшення життєздатності сільських громад тощо;

Потенційними споживачами органічної продукції є близько 5 % населення великих та близько 1–2 % населення середніх міст України. На сьогодні великого значення набуває проведення активної комунікаційної політики в суспільстві з метою інформування споживачів про особливості її виробництва, корисність для здоров'я та внесок у збереження навколишнього середовища. На органічну продукцію орієнтуються насамперед: люди

з вищою освітою; середній та вищий соціальні класи; люди з високою купівельною спроможністю; люди, що піклуються про здоров'я своєї родини й орієнтуються на високоякісну продукцію; сім'ї з дітьми до 7 років [7].

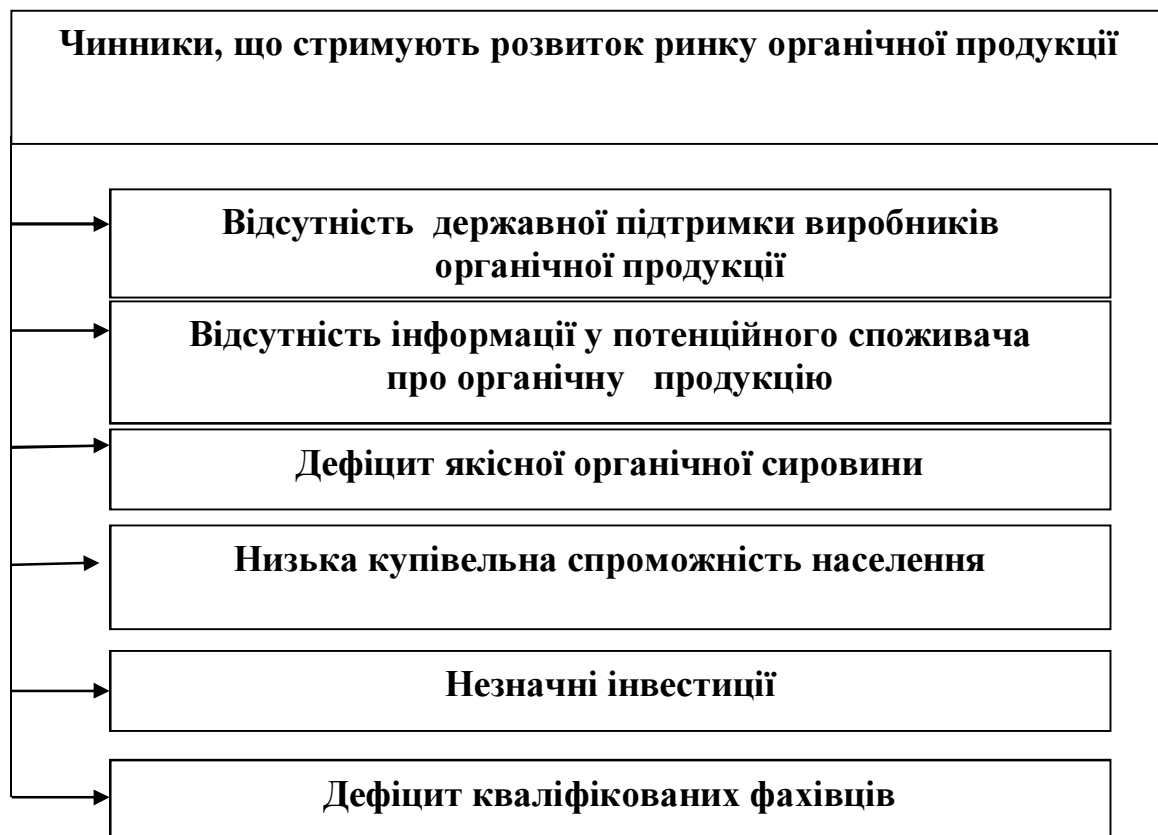

Рис. 2. Чинники, що стримують розвиток ринку органічної продукції

*Джерело: сформовано автором за інформацією опрацьованою в літературних джерелах.

Основними каналами збуту органічної продукції є відділи в супермаркетах і спеціалізованих магазинах та Інтернеті. Асортимент органічної продукції неширокий.

Ринок органічної продукції характеризують стримуючі чинники розвитку даного ринку.

Висновки і перспективи. Проведене дослідження дає змогу уточнити визначення сутності ринку органічної продукції як такого, що відповідає певним, законодавчо закріпленим, правилам органічного виробництва. Поняття екологічно чистої продукції є більш широким, ніж органічної. Органічна продукція обов'язково є екологічно чистою, але екологічно чиста не обов'язково є органічною.

Основними причинами повільного розвитку ринку органічної продукції в країні є недосконала нормативно-правова база, відсутність національної системи сертифікації, належного інформаційного забезпечення, розвиненої мережі каналів збуту.

Розвиток органічного землеробства є перспективним для України і дасть змогу збільшити обсяги експорту сільськогосподарської та готової харчової продукції, активніше сприяти вирішенню продовольчої проблеми.

Список літератури

1. Артиш В. І. Розвиток світового ринку органічної продукції / В. І. Артиш // Економіка АПК. – 2010. – № 3. – С. 113–116.
2. Безус Р. М. Ринок органічної продукції в Україні: проблеми та перспективи / Р. М. Безус, Г. Я. Антонюк // Економіка АПК. – 2011. – № 6. – С. 47–52.
3. Бурляй А. П. Роль України у формуванні пропозиції європейського ринку органічної продукції / А. П. Бурляй, О. О. Гуцаленко // Економічний часопис – XXI. – 2013. – № 11–12 (2). – С. 15–18.
4. Воскобійник Ю. П. Ємність ринку органічної продукції в Україні / Ю. П. Воскобійник, Є. В. Гаваза // Агроінком. – 2013. – № 4–6. – С. 7–10.
5. Дудар О. Т. Розвиток органічного агровиробництва в Україні / О. Т. Дудар // Економіка АПК. – 2012. – № 3. – С. 121–126.
6. Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції : закон України від 03.09.2013 р. № 425 – УІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/425-18>
7. Міністерство аграрної політики та продовольства України. Зб. наукових праць. Органічне виробництво і продовольча безпека [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ir.znau.edu.ua/bitstream/123456789/3055/1/Organic_2013.pdf
8. Ринок органіки в Україні: стан та перспективи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.agro-business.com.ua/ekonomichniy-gektar/806-rynok-organiky-v-ukraini-stan-ta-perspektyvy.html>
9. Тютюнник Г. Основи розвитку національного ринку органічного землеробства в Україні / Г. Тютюнник // Галицький Економічний вісник. – Тернопіль : ТНТУ, 2014. – Т. 46. – № 3. – С. 46–52.

References

1. Artysh, V. I. (2010). Rozvytok svitivogo rynku organichnoyi produktsiyi, (3), 113–116.
2. Bezus, R. M., Antonyuk, G. Ya. (2011). Rynok organichnoyi produktsiyi v Ukraini: problem ta perspektyvy, (6), 47–52.
3. Burlyay, A. P., Gutsalenko, O. O. (2013). Rol' Ukrayiny y formuvanni propozytsiyi evropeyskogo rynku organichnoyi produktsiyi, 11–12 (2).
4. Voskobiynik, Yu. P., Gavaza, Ye. V. (2013). Yemnist' rynku organichnoyi produktsiyi v Ukrayini, (4–6), 7–10.
5. Dudar, O. T. (2012). Rozvytok organichnogo agrovyrubnyystva v Ukrayini, (3), 121–126.
6. Pro vyrobnyystvo ta obig organichnoyi silskogospodarskoyi produktsiyi : zakon Ukrayinu vid 03.09.2016 (425). Available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/425-18>.
7. Ministerstvo agranoyi polityky ta prodovolstva Ukrayiny. Organichne vyrobnyystvo i prodovolcha bezpeka [Zbirnyk naukovykh prats']. Available at: http://ir.znau.edu.ua/bitstream/123456789/3055/1/Organic_2013.pdf.
8. Rynok organiky v Ukraini: stan ta perspektyvy. Available at: <http://www.agro-business.com.ua/ekonomichniy-gektar/806-rynok-organiky-v-ukraini-stan-ta-perspektyvy.html>.

9. Tyutyunnyk, G. (2014). Osnovy rozvytky natsionalnogo rynku organichnogo zemlerobstva v Ukrayini. Ternopil'. Ekonomichnyy visnyk, 46 (3), 46–52.

СУЩНОСТЬ И ОСОБЕННОСТИ РЫНКА ОРГАНИЧЕСКОЙ ПРОДУКЦИИ

Ю. Р. Мартенко

Аннотация. *Определена сущность, предпосылки и основные этапы формирования рынка органической продукции. Проанализирована законодательная база регулирования рынка органической продукции в Украине. Охарактеризовано современное состояние функционирования рынка органических продуктов. Раскрыты основные особенности выращивания органической продукции и ее преимущества для потребителей. Рассмотрены процессы развития органических пищевых продуктов в Украине; отражена суть понятия «органическая продукция»; раскрыта целесообразность органического производства и рассмотрены факторы, сдерживающие развитие рынка органической продукции; обоснована сущность органического аграрного производства, проведена оценка его преимуществ перед традиционным способом, рассмотрен процесс экологизации сельского хозяйства, установлена эффективность перехода на органическое агропроизводство.*

Осуществлено обобщение теоретических основ его развития и определены основные причины медленного развития органического производства в Украине. Выделен тип потенциального потребителя органической продукции как основа определения целевой аудитории при разработке мероприятий наращивания объемов реализации продукции органического сельского хозяйства.

Ключевые слова: *органическое производство, органическая продукция, рынок органической продукции, перспективы органического производства в Украине*

ESSENCE AND FEATURES OF THE MARKET FOR ORGANIC PRODUCTS

Yu. R. Martenko

Abstract . *From the article the essence, the background and the main stages of the market for organic products. Analyzed the legal framework regulating the market for organic products in Ukraine. Processed modern state functioning market organic products. The basic features of growing organic products and their benefits to consumers. The processes of organic food products in Ukraine; highlights the essence of the concept of "organic products"; disclosed feasibility of organic production and examined the factors that hinder the development of the market for organic products; substantiates the nature of organic agricultural production, the estimation of its advantages*

over the traditional way, considered process greening agriculture, established the effectiveness of the transition to organic agricultural production.

Done synthesis of theoretical principles of development and the main reasons for the slow development of organic production in Ukraine. Thesis there is determined the type of potential consumer of organic products as the basis for determining the target audience in the development of measures increasing sales of organic agriculture products.

Keywords: *organic farming, organic products, organic market, the prospects for organic production in Ukraine*

УДК 336.648:631.162

РОЛЬ БОРГОВОГО ФІНАНСУВАННЯ ТА КРЕДИТУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ

О. О. ОЛІЙНИК,

доктор економічних наук, доцент

Національний університет біоресурсів

і природокористування України,

e-mail: olenaooliynyk@gmail.com

П. ЗУФАН, PhD, проректор

Мендель університет в Брно, Чеська республіка,

e-mail: zufan@mendelu.cz

В. В. АДАМЕНКО, старший викладач,

Київський національний торговельно-економічний університет

e-mail: v_adamenko@ukr.net

Анотація. За оцінками експертів, одним із основних факторів, які стримують формування ефективного, конкурентоспроможного, екологічно безпечного та соціально спрямованого сталого сільського господарства в Україні, є наявність істотних обмежень доступу до фінансування для виробників сільськогосподарської продукції. Зважаючи на це, метою дослідження є аналіз ролі боргового фінансування у цілому та кредитування зокрема? порівняно з пайовим фінансуванням для різних груп аграрних підприємств в Україні. Для проведення дослідження було використано дані бази даних Амадеус і опрацьовано майже 174 тис. річних фінансових звітів українських сільськогосподарських підприємств, які функціонували впродовж 2005–2014 років.

За результатами дослідження виявлено зростання ролі боргового фінансування та кредитування для великих і середніх сільськогосподарських підприємств в Україні. Для малих сільськогосподарських підприємств спостерігалось стрімке скорочення частки зобов'язань та кредитів в загальному обсязі фінансування активів. Однією з причин